

Fakty a hodnoty:
poznámky k Akvinského teorii
přirozeného zákona

APVV konference 4. 5. – 5. 5. 2017

Akvinský - fakty a hodnoty

- Veda – oblasť faktov „je“ ; etika – oblasť hodnôt „má byť“; dve oddelené oblasti
- Hume – morálka sa týka toho, čo má byť; viazaná na ľudské túžby
- Moore – naturalistický omyl: zámena významu slova „dobrý“ za nejakú naturálnu vlastnosť (dobrý = príjemný; užitočný atď.)

Akvinský - fakty a hodnoty

- Hlavné ciele:
- Sú fakty a hodnoty podľa Akvinského dve oddelené oblasti? Dopúšťa sa Akvinský naturalistického omylu?
- Sekundárne ciele:
- Chápanie ľudskej prirodzenosti
- Úloha praktického rozumu (cnosť rozumnosti)
- Vzťah rozumu, vôle a túžob

Akvinský – teória prirodzeného zákona

- Zákon (základné znaky): vec rozumu; zameraný na spoločné dobro; vyhlásený autoritou
- druhy zákonov: večný, prirodzený, ľudský a boží
- večný zákon: plán konštitúcie a spravovania všetkých vecí božím rozumom
- posledné vysvetlenie teleologickej štruktúry a poriadku univerza vecí a teda aj konštitúcie ľudskej prirodzenosti

Akvinský – teória prirodzeného zákona

- Otázka vzťahu človeka k večnému zákonu
- Riešenie – prirodzený zákon; účasť človeka ako racionálnej bytosti na večnom zákone (poznávanie sveta; postup od účinkov k príčinám a späť)
- Vzťah večného a prirodzené zákona – nie priama preskripcia / presné kopírovanie
- „čítanie“ a interpretácia večného zákona ľudským rozumom

Akvinský – teória prirodzeného zákona

- Princípy praktického rozumu:
- Paralela medzi teoretickým a praktickým rozumom
- Teoretický rozum – predmetom je súcno; princíp protirečenia $\neg(a \wedge \neg a)$
- Praktický rozum – predmetom je dobro; princíp „Dobro treba konať, zlu sa vyhýbať“
- Potreba obsahovej náplne „dobrého“

Akvinský – teória prirodzeného zákona

- Škála esenciálnych prirodzených sklonov – *esse*, *vivere* a *intelligere* (poznateľné cestou „*quia*“)
- *Esse* – prirodzený sklon k zachovaniu bytia, sebazáchove
- *Vivere* – prirodzený sklon zachovávať druh
- *Intelligere* – prirodzený sklon poznávať svet a jeho príčiny (Príčinu) a žiť / komunikovať v spoločnosti
- Vo fundamentálnych sklonoch sa ukazuje obsah, t. j. to, čo je pre človeka ako človeka dobré (možnosť univerzalizácie)

Akvinský – teória prirodzeného zákona

- Prirodzenosť nemá bezprostrednú funkciu zdôvodňovania a predpisovania noriem
- Praktický rozum sa nespráva k prirodzeným túžbam ako ich kopírka, ale hlavne ako ich interpretátor
- Dôvod: možnosť kolízie prirodzených sklonov; potreba ich posúdenia a usporiadania praktickým rozumom
- Formulovanie noriem – vec praktického rozumu
- „Prirodzené (dané)“ a „vytvorené“ nie sú v ostrej opozícii, ale sú komplementárne

Akvinský – teória prirodzeného zákona

- Prirodzené sklony: otvorený rámec „dobrého“ a „zlého“; „materiál“ pre praktický rozum
- Metanormatívna funkcia ľudskej prirodzenosti
- Normy zakladá praktický rozum, ktoré vznikajú z reflexie tak nad prirodzenosťou, ako aj konkrétnymi okolnosťami a podmienkami
- Cnosť rozumnosti (fronésis; prudentia)

Akvinský – teória prirodzeného zákona

- Prejav autonómie ľudského praktického rozumu
- Prepojenie univerzality prirodzených cieľov a dejinnej, kultúrnej a sociálnej variability (možná čiastočná prepojitelnosť s diferenciou sex – gender); napr. zo sklonu k zachovaniu druhu (sex) nevyplýva nevyhnutne, že s deťmi „na materskej“ by mala byť len žena či živiteľom rodiny by mal byť len muž (gender); praktický úsudok dvoch párov môže vyzeráť rozlične a stále v zhode s prirodzeným sklonom „zachovať druh“

Akvinský – teória prirodzeného zákona

- Ľudská prirodzenosť nie je protikladom rozumu (proti extrémnemu racionalizmu)
- Zohľadnenie ľudských túžob, no etika nie je založená len na nich (proti extrémnemu emotivizmu)
- Prirodzené túžby – štartér a materiál, ktorý rozum formuje a usporadúva; usporadúvanie sa deje vzhľadom na dobro, ktoré možno v daných konkrétnych okolnostiach dosiahnuť
- Rozum je túžbam nadriadený, nie je ich „otrokom“, ale „vychovávateľom“; vzájomné prenikanie sa rozumu, vôle a afektivity

Akvinský – teória prirodzeného zákona

- Odpoveď na hlavné ciele príspevku
- 1. Fakty a hodnoty nepredstavujú prísne oddelené oblasti
- Superveniencia hodnôt na faktoch založená na teleológii; nie je medzi nimi priama a nevyhnutná determinácia (oproti naturalistickému redukcionizmu)
- Fakty nepriamo a čiastočne determinujú hodnoty
- Hodnoty vznikajú z úsudku praktického rozumu
- Antropologické ukotvenie superveniencie – človek na nejaký fakt reaguje súčasne racionálne i afektívne; substanciálna jednota duše a tela

Akvinský – teória prirodzeného zákona

- Naturalistický omyl – Akvinský sa ho nedopúšťa:
- V prirodzených sklonoch sa ukazujú dobrá (príjemné, užitočné a pod.), no medzi nimi dochádza ku konfliktom a preto treba praktickým rozumom nájsť (*invenire*), čo je dobré
- „dobré“ ako transcendentálne určenie je nedefinovateľné; analogické vypovedanie; prijíma znaky iných i naturálnych vlastností, no nezhoduje sa s nimi; proces prepracúvania sa k tomu, čo je dobré v praktickom úsudku